

**СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИЙНЯТТЯ
ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ
ВИГОДИ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ**

Олександр Миколайович ТАРКАН,
*аспірант Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна*

Корупційні кримінальні правопорушення, що вчиняються працівниками правоохоронних органів, заподіюють особливу шкоду державі, адже в таких випадках на злочинний шлях стають особи, які самі зобов'язані протидіяти протиправній діяльності, бути прикладом дотримання дисципліни та законності під час виконання своїх службових функцій. Виявлення та розслідування таких діянь характеризується підвищеною складністю, адже зловмисники є обізнаними у формах і методах оперативної роботи та кримінальної

процесуальної діяльності. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції, на нашу думку, доцільно виокремити як значущу в криміналістичному сенсі групу кримінальних правопорушень, що потребує створення окремої методики розслідування. Це можна пояснити наступними обставинами.

По-перше, Національна поліція України є найбільш чисельним правоохоронним органом. Він виконує надважливі для держави функції із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»). Функції службових осіб органів поліції визначають не просто підвищену небезпеку корупційних проявів у даній сфері, а й особливості інтересу надавачів неправомірної вигоди, а отже, і зумовляють особливу слідову картину події.

По-друге, для неправомірної вигоди в даній сфері характерні не тільки значна аморальність і суспільна шкода, а й суттєва специфіка злочинного механізму, пов'язана, перш за все, із професійними якостями та можливостями суб'єктів кримінального правопорушення, що, у свою чергу, впливає на зміст злочинної діяльності та діяльності з виявлення і розслідування зазначених злочинів.

По-третє, в органах Національної поліції налагоджена специфічна службова дисципліна та система запобігання і протидії корупційним проявам серед персоналу. Ці обставини визначають певні особливості у виявленні фактів неправомірної вигоди, змісті матеріалів про кримінальні правопорушення, поведінці керівників і підлеглих правопорушників під час досудового розслідування тощо.

По-четверте, згідно ст. 216 КПК України повноваження з досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками поліції, віднесено до підслідності слідчих органів державного бюро розслідувань або детективів Національного антикорупційного бюро України (щодо злочинів, вчинених службовими особами вищого складу Національної поліції). Тому існує суттєва специфіка у питаннях організації досудового розслідування за даною категорією кримінальних проваджень, зокрема щодо взаємодії, координації, планування та проведення тактичних операцій тощо.

Формування методики розслідування неправомірної вигоди в органах поліції вимагає дослідження не тільки діяльності з виявлення та розслідування цього різновиду кримінальних правопорушень, а й відповідної злочинної діяльності. Знання типових прийомів і операцій з підготовки, вчинення та приховування злочинів, характерних слідів протиправних діянь, особистісних властивостей осіб, які вчиняють злочини, та інших елементів злочинного механізму є важливою передумовою створення ефективних рекомендацій тактичного характеру, спрямованих на вирішення завдань слідчого у кримінальному провадженні.

При розгляді питання про структуру криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції діяльності

слід, перш за все, враховувати що перелік і зміст її елементів має визначатись із урахуванням складу злочину, передбаченого ст. 368 КК України. Аналіз зазначеного кримінального правопорушення і наукових підходів до проблем їх кримінально-правової кваліфікації дозволяє стверджувати, що найбільш значущими для побудови криміналістичної характеристики є такі його ознаки, як: а) спеціальний суб'єкт – службова особа; б) виключно умисний характер дій; в) переважно майновий характер злочину; г) спосіб одержання (пропозиції, обіцянки, вимагання) неправомірної вигоди.

У науковій літературі представлено різні підходи щодо структури криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (хабарництва). Проте, на нашу думку, не всі елементи цієї структури є достатньо обґрунтованими. Зокрема, теоретичний аналіз і комплексне дослідження механізму зазначеного злочину, що вчиняється, службовими особами органів поліції, дає підстави стверджувати про недоцільність відокремлення способу вчинення злочину від способу його приховування, необхідність розгляду предмета неправомірної вигоди як окремого компонента криміналістичної характеристики, помиляковість віднесення до цієї характеристики елементів, що характеризують процес розслідування (специфіку вихідної інформації про злочин, протидію розслідуванню тощо).

Таким чином, криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції може бути представлена як система узагальнених даних про типові ознаки вказаного кримінального правопорушення, які мають криміналістичне значення. Визначити її структуру можна на основі аналізу криміналістичного вчення про криміналістичну характеристику, врахувавши кримінально-правові ознаки неправомірної вигоди та криміналістично значущі особливості механізму вказаної групи злочинів. Аналіз цих питань дає підстави для висновку про те, що доцільним є виділення наступних елементів криміналістичної характеристики злочинів, що розглядаються: а) предмет та обстановка неправомірної вигоди; б) способи та сліди злочину; в) особа набувача неправомірної вигоди; г) особа надавача неправомірної вигоди. Зазначені компоненти мають розглядатись у взаємному зв'язку, тобто як єдина система криміналістично значущої інформації, яка фактично є штучною моделлю злочинної діяльності певного різновиду. Ця модель надає можливість побудувати всі інші елементи окремої криміналістичної методики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції. Вона є підставою для створення системи типових загальних і окремих версій, визначення типових тактичних завдань розслідування та особливостей їх вирішення, надання рекомендацій щодо тактики окремих слідчих (розшукових) дій і використання спеціальних знань під час досудового розслідування цієї категорії злочинів.